

„SKARBIEC DUCHA GÓR”

Region jeleniogórski to specyficzny pod każdym względem obszar południowo-zachodniej Polski – także kulturowym. Spotkały się tutaj oddziaływania dwóch europejskich kultur: germańskiej i słowiańskiej, dwóch wyznań chrześcijańskich: katolickiego i ewangelickiego oraz trzech narodów: polskiego, czeskiego i niemieckiego. W ciągu ostatniego tysiąca lat wykrystalizował się tutaj niespotykany gdzie indziej charakter kultury, specjalny, dobry klimat dla artystów, naukowców i ludzi przedsiębiorczych.

To tutaj prawdopodobnie w średniowieczu narodził się mit *Rübezahla* – Ducha Gór – Pana Karkonoszy, który w XIX w. został właściwie wykorzystany przez mieszkańców tego terenu i przyczynił się do rozkwitu turystyki całej Kotliny Jeleniogórskiej. Większa liczba odwiedzających region turystów, a co za tym idzie wzrost liczby stałych mieszkańców, dał asumpt do działalności publicystycznej. Ponad 200 lat temu zaczęto drukować tu własne regionalne czasopisma. Do 1945 r. najważniejsze z nich to: „Schlesische Gebürsblätter”, „Schlesische Gebirgs-Zeitung”, „Wanderer im Riesengebirge”, „Die Post aus dem Riesengebirge”, „Hirschberger Tageblatt”, „Beobachter im Riesen- und Isergebirge” czy „Der Bote aus dem Riesengebirge. Zeitung für alle Stände”. Po II wojnie światowej w Kotlinie Jeleniogórskiej wydawano dziesiątki czasopism. Niektóre z nich były tylko epizodem wydawniczym, były też i takie, które odegrały większą rolę. Do ciekawszych zaliczyć należy: „Śląsk”, „Karkonosze”, „Kurenda”, „Kurier Kowarski”, „Nowiny Jeleniogórskie”, „Rocznik Jeleniogórski”, „Rynek Jeleniogórski” czy „Tygodnik Jeleniogórski”.

Pomysł wydawania własnego czasopisma przez Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze zrodził się w końcu lat 80. Miał to być miesięcznik zawierający informacje na temat działalności muzeum i jego oddziałów w zakresie przygotowywania wystaw, badań naukowych w dziedzinach reprezentowanych w tej placówce, jak również materiały na temat Jeleniej Góry i Kotliny Jeleniogórskiej. Czasopismo to pozostało w fazie projektów. Trudności finansowe i małe zainteresowanie pomysłem pracowników merytorycznych muzeum nie sprzyjały wydawaniu tego typu periodyku.

Tymczasem, na początku lat 90., zagrożony został jeden z najważniejszych periodyków Kotliny Jeleniogórskiej – „Karkonosze”, wydawany przez Wojewódzki Dom Kultury w Jeleniej Górze, a później przez Regionalne Centrum Kultury. Miesięcznik ten, bliźniaczy z nazwy czeskiemu wydawanemu we Vrchlabi, miał ogromne zasługi dla kultury regionu, a jego oddziaływanie dawało się odczuć na całym Dolnym Śląsku. Znany był także na terenie Polski. To ważne czasopismo, które poświęcone było kulturze, turystyce i sportowi województwa jeleniogórskiego nie przetrwało próby czasu, zmian ustrojowych i gospodarczych oraz realiów lat 90. Po początkowych sukcesach związanych ze zmianą formatu, szaty graficznej i zawartości, zaczęło ukazywać się nieregularnie, już nie jako miesięcznik, ale kwartalnik, półrocznik, aż w końcu przestało się ukazywać.

Ostatni nr 223-224 czasopisma, już tylko jako wydanie specjalne, ukazał się w 1999 r. Zanikanie, a następnie zniknięcie „Karkonoszy” z Kotliny Jeleniogórskiej, odbiło się szerokim echem w środowiskach kulturotwórczych regionu. Pustka, jaka wytworzyła się w związku z upadkiem czasopisma, nie mogła w Kotlinie Jeleniogórskiej trwać zbyt długo.

W Muzeum Okręgowym w Jeleniej Górze już na początku 1996 r. powrócono do pomysłu wydania własnego czasopisma. W założeniach miał to być periodyk zajmujący się przeszłością regionu jeleniogórskiego. Z braku środków finansowych myślano o kwartalniku. Propozycje tytułu czasopisma z dnia 2 lipca 1996 r. brzmiały: „Muzealnictwo i Archiwistyka Jeleniogóraska” lub „Jeleniogórskie Muzealnictwo i Archiwistyka”. W zamysśle pismo miało zawierać następujące materiały: informacje o muzeach regionu, sprawozdania z badań archeologicznych, informacje o pracach konserwatorskich na obiektach zabytkowych, kalendarium regionu, recenzje itp.

W dniu 11 stycznia 1996 r. Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze wystosowało pismo w sprawie wydawania kwartalnika do 12 muzeów regionu, Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Jeleniej Górze, Urzędu Miejskiego w Jeleniej Górze oraz Biur Poselskich: Unii Demokratycznej, PSL i SLD.

Proponowano w nim ścisłą współpracę w jego redagowaniu przez zainteresowane muzea oraz wspólne finansowanie w miarę posiadanych środków. Obsługę redakcyjną miał zapewnić Dział Naukowo-Oświatowy Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze. Wtedy też zaproponowano tytuł czasopisma „Skarbiec Ducha Gór” z podtytułem Kwartalnik Muzealnictwa i Ochrony Zabytków Kotliny Jeleniogórskiej. Zaproszono też do współpracy Krkonošske Muzeum we Vrchlabi w Czechach. W latach 80. w TV polskiej popularny był cykl reportaży traktujących o kulturze, muzealnictwie i ochronie dóbr kultury pod wspólnym tytułem „Skarbiec”, a najbardziej charakterystyczną dla regionu postacią był (i jest) *Rübezahl* – Duch Karkonoszy, a jednocześnie Skarbnik. Łącząc te dwa fakty utworzono wspomniany tytuł.

Na pisma, Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze, w sprawie wydawania regionalnego czasopisma odpowiedziały tylko Państwowa Służba Ochrony Zabytków w Jeleniej Górze oraz Archiwum Państwowe we Wrocławiu – Oddział w Jeleniej Górze. Brak odzewu z muzeów regionu był znaczący i niepokojący. W związku z tym, w drugiej połowie lutego 1996 r., Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze jeszcze raz wystosowało pismo do dyrektorów i kierowników muzeów Kotliny Jeleniogórskiej, do wiadomości wydziału kultury miejskiego i województwa z prośbą o jakiegokolwiek stanowisko w tej sprawie. I znowu brak odzewu. Tylko Urząd Miasta Jelenia Góra odpowiedział, że nie ma środków na wsparcie finansowe tego typu działań. Sprawa wydawała się beznadziejna, a los „Skarbcia Ducha Gór” przesądzony.

Minęło kilka miesięcy i znowu pojawiło się nagle światło nadziei wydania czasopisma. Zbliżała się właśnie 200-letnia rocznica wydania pierwszej gazety w Jeleniej Górze. W związku z tym Muzeum wraz z Archiwum Państwowym we Wrocławiu – Oddział w Jeleniej Górze przygotowały okolicznościową wystawę pt. „200 lat prasy Kotliny Jeleniogórskiej”. Z tej okazji planowano wydać specjalny katalog. I wtedy powrócił pomysł wydania numeru specjalnego „Skarbcia Ducha Gór”. Numer ten ukazał się w marcu 1997 r., z podtytułem: „Pismo poświęcone ochronie środowiska naturalnego oraz zabytków i dorobku kulturowego Kotliny Jeleniogórskiej”. Zawierał przetłumaczone przedruki z niemieckojęzycznej prasy lokalnej z lat 1813-1945 oraz z prasy polskojęzycznej z lat 1945-1995. Dodatkowym uzupełnieniem był: „Alfabetyczny wykaz czasopism ukazujących się w Jeleniej Górze i okolicach w XIX i XX wieku – wybór”.

Już wówczas powołano zespół redakcyjny w składzie: Stanisław Jawor, Ivo Łaborewicz, Stanisław Firszt, Andrzej Paczos i Violetta Bujlo jako redaktor techniczny. Większość członków zespołu redakcyjnego nie była związana z Muzeum Okręgowym w Jeleniej Górze, a wynikało to z kilku przyczyn. Pracownicy merytoryczni Muzeum Okręgowego bardzo sceptycznie i z niedowierzaniem spoglądali na inicjatywę dyrektora wydania własnego pisma muzealnego. Oparł się on w związku z tym na osobach związanych nie z muzeum, ale z kulturą regionu, które wyraziły chęć współpracy i z ochotą, zaangażowaniem oraz nieodpłatnie włączyły się w prace redakcyjne. Dodatkowo, obecność w redakcji aktywnych członków Towarzystwa Przyjaciół Jeleniej Góry, szefów zaprzyjaźnionych placówek kultury, dawała nadzieję, że pismo znajdzie dobry grunt w środowiskach kulturotwórczych regionu. Tak też się stało. We wstępie pisano: „Oddajemy Wam do rąk pierwszy (...) numer ‘Skarbcia Ducha Gór’”. W zamierzeniach wydawcy, ma to być kwartalnik skierowany do wszystkich tych, którym nie jest obojętne środowisko naturalne Jeleniej Góry, historia, los i przyszłość cennych zabytków miasta i okolicy oraz poznawanie, odtwarzanie i zachowywanie dorobku kulturowego dawnych i nowych mieszkańców naszego Regionu (...).”

Od pierwszych numerów pisma kształtowała się jego szata graficzna, układ i cykle tematyczne. Opracowaniem i redakcją techniczną zajęła się Regina Chrześcijańska. Od razu zaczęto przygotowywać pierwszy seryjny numer czasopisma. W kwietniu 1997 r. istnienie kwartalnika stało się faktem.

Ze względów oszczędnościowych tylko okładka drukowana była i jest w pełnym kolorze. Jej projekt jest wykonywany przez jednego artystę-plastyka na cały rok, tzn., że cztery kolejne numery pisma w roku mają tę samą szatę graficzną na okładce. Dotychczas projekty okładek wykonali: w 1997 r. – Stanisław Firszt, na podstawie Arnolda Buscha; w 1998 r. – Marek Lercher; w 1999 r. – Wiktor Staszak; w 2000 r. – Krzysztof Figielski, w 2001 r. – Jerzy Kolankowski, a w 2002 r. – Maciej Lercher.

Za zgodą Urzędu Wojewódzkiego w Jeleniej Górze na pierwszej stronie pisma używano logo Województwa Jeleniogórskiego. Trwało to aż do 2000 r., czyli długo po likwidacji tego ostatniego. Prócz tego znajdował się też tam znak graficzny przedstawiający *Rübezha* – Ducha Gór, dla którego pierwowzorem była rzeźba w drewnie. Od 1999 r. dodano jeszcze logo Muzeum Okręgowego w Jeleniej Górze. Od 2001 r. pozostało tylko logo muzeum.

W ciągu czterech lat istnienia kwartalnik „Skarbiec Ducha Gór” przeszedł długą drogę i przetrzymał próbę czasu, wypracował własne oblicze i na stałe zadomowił się w Kotlinie Jeleniogórskiej. Przynajmniej częściowo wypełnił lukę jaka powstawała po zaniechaniu wydawania miesięcznika „Karkonosze”.

Dotychczas ukazało się 18 numerów „Skarbcia Ducha Gór”, w tym jeden pilotażowy związany z wystawą z 1996 r. Na łamach kwartalnika publikowało 45 autorów, przeważnie z Kotliny Jeleniogórskiej, wśród nich znaleźli się także miłośnicy Karkonoszy z innych miast Śląska, m.in. z Wrocławia, a także z Czech i Niemiec.

W opublikowanych numerach czasopisma zawarto kilkadziesiąt artykułów, niejednokrotnie bogato ilustrowanych, które zajęły 536 stron. W kolejnych latach i numerach pisma liczba jego stron przedstawiała się następująco. W 1997 r. średnio 20-24 stron; w 1998 r. – 32-40 stron; w 1999 r. – 28-32 stron; w 2000 r. – 36 stron. Nakład czasopisma nie zmienił się i wynosi 300 egzemplarzy. W skali Kotliny Jeleniogórskiej jest to niemały dorobek wydawniczy.

Udało się spopularyzować postać Ducha Gór – *Rübezahla*, przypomnieć niekiedy zapomniane, a godne przypomnienia postaci, wydarzenia i zabytki związane z Kotliną Jeleniogórską i Karkonoszami. Udokumentowano wiele ciekawych i ważnych wydarzeń związanych z kulturą regionu.

Pismo w dalszym ciągu jest udoskonalane, tak pod względem merytorycznym, jak i edytorskim. Pracują nad tym członkowie Zespołu Redakcyjnego: Stanisław Firszt (redaktor naczelny), Ivo Łaborowicz, Andrzej Paczos, Stanisław Andrzej Jawor, Romuald Wirczak i Aneta Sikora-Firszt (redaktor techniczny).

Kwartalnik został już zauważony na terenie Dolnego Śląska, czego wyrazem były informacje o nim zawarte w prasie lokalnej makroregionu. „Panorama Legnicka” z 16-22 czerwca 1998 r. tak o nim pisała: „(...) Bogata i różnorodna tematyka może zainteresować wielu legniczan, którzy pasjonują się krajoznawstwem, Karkonoszami i Sudetami (...)”.

STANISŁAW FIRSZT
Jelenia Góra

Z DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACJI ANTYKOMUNISTYCZNEJ O NAZWIE KONSPIRACYJNA POLICJA BEZPIECZEŃSTWA POMORZE ŚRODKOWE 1950-1951

Wśród kilkudziesięciu oddziałów zbrojnych i organizacji antykomunistycznych, które po II wojnie światowej przygotowywały się do walki z „władzą ludową” na Pomorzu Środkowym, istotne miejsce zajmuje Konspiracyjna Policja Bezpieczeństwa. Organizacja ta do dzisiaj budzi wiele kontrowersji co do tego, czy prowadziła autentyczną działalność patriotyczną, czy też jej działania były inspirowane i sterowane przez Urząd Bezpieczeństwa Publicznego.

Początków powstania Konspiracyjnej Policji Bezpieczeństwa należy doszukiwać się w Pile, w istniejącej tam od 1948 r. organizacji o nazwie Kółko Patriotyczne Grupa Las.